

ПРАКТИЧНА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ПРАВНИТЕ РЕШЕНИЈА ЗА КОНФИСКАЦИЈА И ЕФЕКТИТЕ ВО ВЛАДЕЕЊЕТО НА ПРАВОТО

UDC: 343.272(497.7)

Прегледен труд

Вон. проф. д-р Ѓорѓи Сламков

Факултет за правни науки, Европски универзитет – Скопје

Апстракт

Во рамките на трудот се обработуваат нормативните решенија за конфискација на имот и имотна корист содржани во македонското казнено законодавство, нивната практична имплементација, како и ефектот во практиката.

Доколку имотната корист е стимулот за извршување на кривичното дело, тогаш конфискацијата од страна на државата е неговата спротивност. Комбинацијата на казна со мерка конфискација е силна структура преку која се постигнуваат повеќе ефекти.

Правилната примена на конфискацијата има силно влијание врз превенцијата, како генерална така и специјална. Така, доколку мерката има успешна практична примена тогаш резултатите во справувањето со криминалот ќе бидат поголеми, а со тоа владеењето на правото ќе биде на повисоко ниво.

Во рамките на трудот авторот дава посебен осврт на одредбите за конфискација на имот и имотна корист како и на предизвиците за подобрување на оваа материја, поаѓајќи од фактот дека во глобални рамки се става голем акцент на враќање на незаконски стекнатиот имот на државата.

Имено, авторот нагласува дека враќањето на имотот е предуслов за воспоставување на правдата и правната држава.

Во трудот авторот се осврнува и на меѓународните искуства и иницијативи во оваа област кои се неопходен инструмент за соработка. Размената на знаења и искуства, како и градењето на институционални решенија од поширок карактер се фактори кои влијаат на усогласувањето на домашната рамка со глобалните напори за спречување на незаконското богатење.

Клучни зборови: *имотна корист, правна рамка, правда, меѓународна соработка, враќање на имот.*

PRACTICAL IMPLEMENTATION OF LEGAL SOLUTIONS FOR CONFISCATION AND THE EFFECTS ON THE RULE OF LAW

Abstract

The paper deals with the normative solutions for confiscation of property and property benefit incorporated in the Macedonian criminal legislation, their practical implementation, as well as the effect in practice.

If the property benefit is the stimulus for committing the crime, then the confiscation by the state is its opposite. The combination of a penalty with a confiscation measure is a strong structure through which multiple effects are achieved.

Proper implementation of the confiscation measure has a strong impact on prevention, both general and special. Thus, if the measure has a successful practical implementation then the results in dealing with crime will be greater and thus the rule of law will be at a higher level.

In the paper, the author pays special attention to the provisions on confiscation of property and property benefit as well as the challenges to improve this matter, starting from the fact that on a global scale, great emphasis is placed on the return of illegally acquired property to the state.

Namely, the author emphasizes that the return of assets is a precondition for the establishment of justice and the rule of law.

In the paper, the author addresses the international experiences and initiatives in this area which are a necessary tool for cooperation. The exchange of knowledge and experience, as well as the building of institutional solutions of a broader nature are factors that influence the harmonization of the domestic framework with the global efforts to prevent illicit enrichment.

Keywords: *property benefit, legal framework, justice, international cooperation, property restitution.*

Вовед

Доколку имотната корист е мотив за извршување на кривичното дело, тогаш казната придружена со конфискација треба да е контрамотив. Имено, мотивите за извршување на кривично дело можат да бидат различни, да доведуваат до повреда на некое заштитено правно добро или вредност, но кога е во прашање материјалното добро – имотната корист, тогаш реакцијата на државата треба да биде во насока на одземање на имотната корист.

Конфискацијата како значаен инструмент во борбата против организираниот криминал и корупција многу повеќе ги погодува сторителите на кривични дела отколку самата казна изречена за стореното дело.

Конфискацијата на имот се спроведува преку судска одлука при што претставува одземање на имот од физичко или правно лице, без надоместок, од страна на државата, а во врска со извршено кривично дело.

За да се изрече мерката од страна на надлежен орган потребно е да се докаже дека имотната корист е произлезена од кривично дело, односно да се направи идентификација на имотот што се одзема.

Во основата на оваа мерка е ставена правдата, односно за да постои владеење на правото во една држава потребно е да се имплементираат законите, т.е. на негацијата на правото да се одговори со негација на криминалот и повторно воспоставување на првично нарушената правна состојба.

1. Нормативна рамка во македонското казнено законодавство

Суштинско влијание во правните решенија имаат ратификуваните меѓународни акти како што се Конвенцијата за перење, потрага, привремено одземање и конфискација на приходи здобиени со казнено дело (Стразбуршка конвенција) на Совет на Европа од 1990, нејзината надградба - Конвенцијата за перење, откривање, заплена и конфискација на приноси од казниво дело и финансирање тероризам (Варшавска конвенција) на Совет на Европа од 2005, како и Конвенцијата за незаконит промет со опојни дроги и психотропни супстанции (Виенска конвенција) на ООН од 1998, Конвенцијата за транснационалниот организиран криминал (Палермо конвенција) од 2000 година, Конвенцијата на ООН против корупција од 2003.

Во македонското казнено законодавство нормативната рамка за конфискација, во основа, е содржана во Кривичниот законик¹, особено со Новелата од 2004, како и подоцнежните измени од 2009 и 2010.

Особено е значаен Законот за кривична постапка² од 2010 кој ги вовеле сите неопходни мерки за овозможување на потрага, идентификација, одземање и конфискација на криминалниот имот, и ја подобри примената на специјалните истражни техники како ефикасна процесно правна алатка за потрага, идентификување, пронаоѓање и одземање на криминалните приноси, односно незаконски стекнатиот имот и имотна корист.

Во правната рамка се вбројува и Законот за финансиска полиција³ со кој се даваат надлежности на Финансиската полиција за откривање и криминалистичко истражување на кривични дела кои се гонат по службена должност како што се: Перење пари и други приноси од казниво дело, Недозволена трговија, Криумчарење, Даночно затајување и други кривични дела со противправна имотна корист од значителна вредност.

Законот за управување со конфискуван имот, имотна корист и одземени предмети во кривична и прекршочна постапка⁴ го регулира управувањето, користењето и располагањето со привремено конфискуваниот имот, имотна корист и привремено одземените предмети, како и конфискуваниот имот,

¹ Кривичен Законик („Службен весник на Република Македонија“ бр. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15, 226/15, 97/17 и 248/18).

² Закон за кривичната постапка („Службен весник на Република Македонија“ бр. 15/2010).

³ Закон за финансиската полиција („Службен весник на Република Македонија“ бр. 12/2014, 43/2014, 33/2015, 27/2016, 83/2018 и 198/2018).

⁴ Закон за управување со конфискуван имот, имотна корист и одземени предмети во кривична и прекршочна постапка („Службен весник на Република Македонија“ бр. 98/2008).

имотната корист и одземените предмети со правосилна одлука во кривична и прекршочна постапка. Во согласност со законот, Агенцијата за управување со одземен имот управува со конфискуваниот имот, имотната корист и одземените предмети, истата ја спроведува постапката за извршување на конфискацијата на имот и имотна корист, го чува и складира одземениот имот, врши процена на имотот и го продава одземениот имот.

2. Правни решенија во Кривичниот законик

Како што погоре е спомнато, најзначаен акт за регулирање на материјата поврзана со конфискација е Кривичниот законик. Имено, во него има посебна глава со наслов: Конфискација на имот и имотна корист и одземање на предмети.

„Никој не може да ја задржи посредната или непосредната имотна корист прибавена со кривично дело.“ Ова е став на законодавецот, содржан во чл. 97 КЗ, дека никој не смее да се стекне со имотна корист на криминален начин бидејќи со тоа се рушат како основните економски принципи што владеат во едно општество, така и се загрозуваат, односно се повредуваат најзначајните вредности во општеството⁵.

Конфискација на имот и имотна корист и одземање на предмети се фискални мерки со кои се настојува да се спречи збогатување на лица преку криминал.

Конфискација на имот и имотна корист може да се изврши само со судска одлука со која е утврдено извршувањето на казненото дело. За таа цел судот и другите органи пред кои се води постапката се должни да собираат докази и да ги испитуваат околностите што се од значење при утврдувањето на имотната корист стекната со извршување на казнено дело.

Доколку постојат фактички или правни пречки за водење на казнената постапка против определено лице, судот на предлог на јавниот обвинител ќе спроведе постапка за конфискација на имот и имотна корист. Во таквата постапка судот ќе ги изведе потребните докази од кои ќе се увиди дека се работи за имот или имотна корист стекнати со извршување на делото.

Доколку конфискуваниот имот е стекнат со извршување на казнено дело во странство, тогаш под услови определени со ратификуван меѓународен договор, а посебно под услов на реципроцитет, конфискуваниот имот може да биде вратен на друга држава.

Државата мора по секоја цена да настојува да го конфискува криминално стекнатото, со тоа ќе му стави на знаење на сторителот на делото дека конфискацијата е само дел од нејзината реакција на криминалното однесување, а од друга страна генерално ќе влијае врз останатите граѓани, дека криминалот не се исплатува. Така, од сторителот ќе се конфискува целата имотна корист стекната со извршеното казнено дело, и тоа: пари, подвижни или недвижни предмети од вредност, како и секоја друга сопственост, имот или актива, материјални или нематеријални права, но ако нивната конфискација не е можна на сторителот ќе му се конфискува друг имот во вредност на прибавената имотна корист.

⁵ Ѓорѓи Сламков, Казнено право – Општ дел, Европски Универзитет Скопје, 2009, стр. 346.

Со цел да се спречат можните злоупотреби со пренесување на имотот од едно на друго лице, се конфискува имотната корист и од трети лица на кои им е пренесена без соодветен надоместок, ако не знаеле, а можеле или биле должни да знаат дека е прибавена со кривично дело. Меѓутоа, доколку станува збор за предмети што се прогласени за културно наследство и природни реткости, или предмети за кои оштетениот е лично врзан, тогаш се врши конфискација од трети лица, без оглед на тоа што не знаеле или не биле должни да знаат дека предметите се прибавени со казнено дело, овие предмети се одземаат без оглед на тоа што трети лица дале одреден надоместок за нив.

Најширокиот опсег на конфискацијата се јавува преку проширената конфискација. Имено, од сторителот на кривично дело сторено во рамките на злосторничко здружение со кое се остварува имотна корист и за кое е пропишана казна затвор од најмалку четири години, како и кривично дело во врска со тероризмот за кое е пропишана казна затвор од пет години или потешка казна или е поврзано со кривичното дело перење пари за кое е пропишана казна затвор од најмалку четири години, ќе се конфискува имотот стекнат во временски период пред осудата што судот го определува според околностите на случајот, но не подолг од пет години пред сторувањето на делото, кога врз основа на сите околности судот основано е уверен дека имотот ги надминува законските приходи на сторителот и потекнува од такво дело. Таквиот имот се конфискува и од членови на семејството на сторителот на кои е пренесен кога е очигледно дека не дале противнадоместок што одговара на неговата вредност или од трети лица ако не докажат дека за предметот или имотот дале противнадоместок што одговара на неговата вредност.

Конфискуваниот имот му се враќа на оштетениот, меѓутоа ако нема оштетен тогаш преминува во сопственост на државата. Извршувањето се спроведува над имотот и имотната корист определени со судската одлука, но ако тоа делумно или целосно не е можно, тогаш извршувањето се спроведува од преостанатиот имот на лицето на кое му е изречена мерката.

Како што е неморално и недопустливо со криминална дејност да се збогатуваат физичките лица, исто така и правните лица не смеат да го зголемуваат своето богатство преку вршење казнени дела, така, во чл.100 од КЗ е истакнато доколку со казненото дело е прибавена имотна корист за правно лице, тогаш таа ќе се плени од него.

Законодавецот посебно внимание посветува на заштита на оштетениот. Имено, исправањето или ублажувањето на последиците од казненото дело би било нецелосно доколку во постапката на негово ублажување би бил забораен оштетениот.

Во македонското казнено законодавство постапката за надоместокот на штетата може да се реализира преку т.н. адхезиона постапка, т.е., при што се бара до завршување на главен претрес пред првостепениот суд да се поднесе барање за надомест на штета. Факт е дека нашите судови преферираат да ја раздвојат постапката и да ги упатат заинтересираните странки на поведување граѓанска постапка во која ќе се утврдува надоместокот на штета, меѓутоа логиката укажува дека е потребно обратно да се постапи, т.е., целиот предмет да се решава во целина бидејќи само така ќе се утврди вистинското влијание на сите околности.

Така, според член. 99 од КЗ, оштетениот кој во казнената постапка во однос на неговото имотно-правно барање е упатен на спор може да бара да се намири од износот на конфискуваната вредност, ако поведе спор во рок од шест месеци од денот на правосилноста на одлуката, со која е упатен на спор и ако во рок од три месеци од денот на правосилноста на одлуката со која е утврдено неговото барање побара намирување од конфискуваната вредност. Од друга страна, оштетениот, кој во казнена постапка не пријавил имотно-правно барање, може да бара намирување на конфискуваната вредност ако заради утврдување на неговото барање повел спор во рок од три месеци од денот на дознавањето за пресудата со која се конфискува имотната корист, а најдоцна во рок од две години од правосилноста на одлуката за конфискување на имотна корист и ако во рок од три месеци од денот на правосилноста на одлуката со која е утврдено неговото барање побара намирување на конфискуваната вредност.

Во својата суштина конфискацијата не е кривична санкција, односно, не е казна или мерка за безбедност или алтернативна мерка, туку претставува посебна казнено-правна мерка чија содржина се состои во присилно одземање од сторителот или од трети лица посредната и непосредната имотна корист стекната со извршување на кривично дело.

Конфискацијата има неколку елементи, и тоа: ретрибуција, ресторација и компензација. Преку нив се настојува постигнување на постигнување на правда, потоа на превенција, генерална и специјална, воспоставување на нарушената правна состојба, како и надоместок за претрпената штета.

3. Конфискацијата во Законот за кривична постапка

Имотот и имотната корист, прибавени со извршувањето на кривичното дело, се утврдуваат во кривична постапка. Притоа, јавниот обвинител е должен во текот на постапката да собира докази и да ги извидува околностите што се од важност за утврдување на имотот и имотната корист и да предлага мерки за нивно привремено обезбедување.

Поаѓајќи од фактот што со актуелниот ЗКП Јавниот обвинител е *dominus* во истрагата, законот потенцира дека Јавниот обвинител во прибирањето на потребните докази за утврдување на висината на износот на имотот и имотната корист прибавени со кривично дело, може да побара потребни известувања од други државни органи, финансиски институции и други правни лица и граѓани кои се должни без одлагање истите да ги достават.

Особено значајно е воведувањето на проширената конфискација од 2009 година. Имено, во согласност со ЗКП, судот ќе изрече мерка проширена конфискација под услови пропишани во Кривичниот законик, ако обвинетиот во рок од една година од денот на започнување на главната расправа не може да докаже дека имотот или имотната корист се законски стекнати. Покрај тоа, судот со решение ќе изрече мерка проширена конфискација под услови пропишани во Кривичниот законик и спрема трето лице ако во рок од две години од денот на започнувањето на посебната постапка за конфискација не докаже дека за имотот или имотната корист дал противнадомест што одговара на нивната вредност.

Кога се исполнети условите за конфискација или проширена конфискација на имот и имотна корист, судот по предлог на јавниот обвинител ќе нареди привремени мерки на обезбедување. Мерките за обезбедување судот може да ги одреди спрема трети лица за кои постои сомневање дека врз нив се пренесени имот и имотна корист прибавени со кривично дело без соодветен надоместок.

Конфискација на имотна корист судот може да изрече во пресудата со која обвинетиот се огласува за виновен, во решението за судска опомена или во решението за примена на воспитна мерка, како и решението со кое се изрекува мерката на безбедност. Во изреката на пресудата или на решението судот ќе наведе кој имот или предмет, односно паричен износ се конфискува.

Во ЗКП е предвидена посебна постапка за конфискација на имот и имотна корист и одземање на предмети, имено, кога постојат фактички или правни пречки за водење на кривична постапка против сторител на кривично дело, судот по предлог на јавниот обвинител ќе спроведе посебна постапка за конфискација на имот и имотна корист и одземање на предмети, ако се исполнети условите од Кривичниот законик.

Конфискацијата на имот и имотна корист се извршува во рок од 30 дена по правосилноста на пресудата. Налогот за извршување го издава судот што ја донел првостепената пресуда. Извршувањето се спроведува над имотот и имотната корист определени со судската одлука, а ако тоа делумно или целосно не е можно, извршувањето се спроведува од преостанатиот имот на лицето на кое му е изречена таквата мерка.

Со цел да се спречат разни злоупотреби и изигрувања на законот, правните дела склучени по извршувањето на кривичното дело, а со намера да се намали вредноста на имотот што е предмет на конфискација, се неважечки.

4. Примери од практиката

Во македонското казнено законодавство мерката конфискација се вовеле во 2004 години, но практичната примена не дојде до израз. За причините за малата употреба на оваа мерка има различни мислења кои главно се поделени околу недореченоста на правната регулатива и постоењето на правни празнини, додека од друга страна се истакнува дека проблемот е во нерешителноста на институциите за примената на мерката.

Како случаи од судска пракса во примена на мерката конфискација би спомнале два предмета познати како „Труст“ и „Империја“.

Случајот „Труст“ беше отворен од поранешното Специјално јавно обвинителство поради сомневање за злоупотреби во постапка за јавна набавка и нанесена штета од 17 милиони евра од страна на компанијата „Трансмет“. Интересно за овој случај е тоа што додека трае постапката, значаен дел од имотот се префрла на друга компанија.

Во натамошниот тек на постапката осомничениот станува обвинет и е осуден, притоа судот ја изрекува мерката конфискација за имотот побаран од СЈО.

Овде би требало да се нагласи дека во ЗКП постои одредба според која мерката за привремено одземање на имот или предмети заради обезбедување може да трае најдолго до завршување на кривичната постапка пред првостепениот суд. Законски гледано постои правна празнина бидејќи временскиот период од завршување на постапката пред првостепениот суд до настапување на правосилноста не е опфатен.

Во вакуум просторот се прават договори со трети субјекти кои подоцна не се исплатуваат и се создава правото на трети лица за извршување.

Во практиката тоа значи трети лица си ги наплатуваат своите побарувања од имотот конфискуван од државата додека делот за државата станува помал⁶.

Ова е еден случај каде што на површина излегоа нормативните и оперативните слабости на системот при примена на институтот конфискација⁷.

Во случајот „Империја“ државата сепак успеа да конфискува материјални добра благодарение на постигнатите Спогодби за признавање на вина со дел од обвинетите. Спогодбите се постигнати во 2022 година, во нив прецизно се дефинира што е предмет на одземање и не би требало да има проблеми во практичната реализација.

Така Спогодбата со правното лице „Кара“ АД Скопје е реализирана на крајот на април 2022 со уплата во државниот буџет на сума од околу 5,2 милиони евра⁸.

Со Спогодба за признавање вина од друг обвинет (и од трети лица на кои се пренесени) во случајот „Империја“, се одземаат финансиски средства, недвижности и хартии од вредност во висина од околу 20 милиони евра⁹.

5. Меѓународни искуства – StAR Иницијатива

На меѓународен план една од најзначајните иницијативи за откривање, замрзнување и конфискација на материјални добра е StAR Иницијативата.

Иницијативата StAR е партнерство помеѓу Светската банка и Канцеларијата на Обединетите нации за дрога и криминал (UNODC), која ги поддржува меѓународните напори за ставање крај на безбедните засолништа за корумпирани фондови¹⁰.

StAR соработува со земјите во развој и со финансиските центри за да се спречи перењето на приходите од корупција и да се олесни посистематското и навремено враќање на украдените средства.

StAR им помага на земјите да воспостават правни алатки и институции потребни за враќање на приходите од корупција. Покрај тоа, им помага да ги развијат специфичните вештини потребни за следење на случаите за враќање на имотот, преку споделување знаење и информации и обезбедување практична обука за следење на имотот и меѓународна соработка за правни прашања. StAR им помага на

⁶ <https://360stepeni.mk/sluchaj-trust-kako-drzhavata-stana-dolzhnik-namesto-da-si-naplati-17-milioni-evra-shteta/> (14.08.2022)

⁷ Јавно обвинителство на Република Северна Македонија, <https://jorm.gov.mk/izjava-na-javnite-obviniteli-artan-ajro-i-gavril-bubevski/> (14.08.2022).

⁸ Јавно обвинителство на Република Северна Македонија, <https://jorm.gov.mk/postignati-spogodbi-za-del-od-predmetot-imperija/> (14.08.2022).

⁹ Јавно обвинителство на Република Северна Македонија, <https://jorm.gov.mk/soopshtenie-106/> (14.08.2022).

¹⁰ <https://star.worldbank.org/about-star>

земјите да ги применат овие алатки и вештини преку олеснување на контактите меѓу јурисдикциите за поддршка на случаите за враќање на имотот.

StAR се залага за зајакнување и ефективна имплементација на поглавјето 5 од UNCAC и други меѓународни стандарди за откривање и враќање на приходите од корупција. Работејќи со глобални форуми, како што е Конференцијата на државите членки на UNCAC и нејзината Работна група за враќање на средствата, Работната група за финансиска акција и други мултинационални тела, StAR поттикнува колективна глобална јавна акција и им помага на земјите да ги имплементираат договорените стандарди¹¹.

Во јули 2022 во базата на податоци на StAR се водеа 247 случаи за враќање на криминално стекнат имот¹². Станува збор за пари, недвижности или други материјални вредности стекнати преку корупција и криминал преку извршување на кривични дела во една држава и префрлање на богатствата во друга држава. Во основа, јурисдикцијата молител е држава во развој од која се изнесени богатствата преку криминал, додека замолената јурисдикција се развиените држави и финансиски центри, односно каде што се пренесуваат материјалните добра. Во главно, извршители на кривичните дела се политичари, бизнисмени или други субјекти поврзани со донесителите на одлуки во конкретна држава.

Процесот на враќање на материјалните добра е условен од низа фактори од нормативен, оперативен и генерален аспект. Потребна е иницијатива од оштетената држава, соработка од државата каде што се пренесени материјалните добра, добра координација и брза постапка, заснована на правни гаранции.

Заклучок

Ефикасната примена на мерката конфискација дејствува како контрамотив на стекнувањето на противправна имотна корист со извршување на кривично дело.

Остварувањето на суштината на мерката подразбира прецизно нормативно регулирање, отстранување на опасноста од правни празнини и двосмислени норми, институционална едукација, имплементација на нормите од страна на повеќето институции кои имаат надлежности во овој процес.

Имплементацијата на целта на конфискацијата е во насока на остварување на генералната и специјалната превенција, а особено за постигнување на правдата.

Во македонското казнено законодавство се потребни измени и дополнувања на материјата за конфискација, но истовремено и јакнење на институционалните капацитети за ефективна примена на мерката во случаите каде што има основ за тоа.

Усогласеноста помеѓу институциите при спроведувањето на мерката е клучно за да се избегнат празнини кои би биле пречка за остварување на целта.

¹¹ <https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/StAR.html>.

¹² <https://star.worldbank.org/asset-recovery-watch-database>.

Conclusion

The effective application of the Confiscation measure acts as a counter-motive to the acquisition of illegal property benefit by committing a crime.

The realization of the essence of the measure implies precise normative regulation, removal of the danger of legal gaps and ambiguous norms, institutional education, implementation of norms by all institutions that have competences in this process.

The implementation of the purpose of the Confiscation is in the direction of achieving the general and special prevention, and especially for the achievement of justice.

In the Macedonian penal legislation, amendments and additions to the subject of confiscation are needed, but at the same time strengthening of the institutional capacity for effective application of the measure.

Consistency between institutions in the implementation of the measure is key to avoid gaps that would be an obstacle to achieving the goal.

Користена литература

1. Ѓорги Сламков, Казнено право – Општ дел, Европски универзитет Скопје, 2009.
2. Кривичен Законик („Службен весник на Република Македонија“ бр. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15, 226/15, 97/17 и 248/18).
3. Закон за кривичната постапка („Службен весник на Република Македонија“ бр. 15/2010).
4. Закон за финансиската полиција („Службен весник на Република Македонија“ бр. 12/2014, 43/2014, 33/2015, 27/2016, 83/2018 и 198/2018).
5. Закон за управување со конфискуван имот, имотна корист и одземени предмети во кривична и прекршочна постапка („Службен весник на Република Македонија“ бр. 98/2008).
6. Јавно обвинителство на Република Северна Македонија, <https://jorm.gov.mk/postignati-spogodbi-za-del-od-predmetot-imperija/>.
7. Јавно обвинителство на Република Северна Македонија, <https://jorm.gov.mk/soopshtenie-106/>.
8. Јавно обвинителство на Република Северна Македонија, <https://jorm.gov.mk/izjava-na-javnite-obviniteli-artan-ajro-i-gavril-bubevski/>.
9. <https://360stepeni.mk/sluchaj-trust-kako-drzhavata-stana-dolzchnik-namesto-da-si-naplati-17-milioni-evra-shteta/>.
10. <https://star.worldbank.org/about-star>.
11. <https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/StAR.html>.
12. <https://star.worldbank.org/asset-recovery-watch-database>.